

2020 йил – Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили

ИЛМ-ФАН ТАРАҚҚИЁТИ – БУГУН ВА ИСТИҚБОЛНИ БЕЛГИЛОВЧИ КУЧ

Бошқалими 1-Бетда

Тан олиш керак, сўнгги йилларда илмга эътибор сусайиб, бутун бошли академиклар мактаби даярли йўналишга кета бошлади. Илмий тадқиқот олиб бораётган ёшларга қўйилган ҳаддан ташқари талаблар, бироқратик тўсиқлар уларни бездирган эди. Узоқ тизимдаги юқори салоҳиятли, дунёда ўз мавқеига эга илмий институтлар олий таълим тизимини тасарруфига ўтиб келиб, баъзилари фаолиятини бутун тўхтатди. Айни ҳолатлар илм-фан ривожига кескин зулматларга сабаб бўлди. Натيجида ўзбек олимларининг илмий изланишлари дунё илм-фани ривожига номуносиб олиб борилди. Айниқса, изланишлар натижалари, уларни амалиётда қўллаш, тармоқ, соҳаларга татбиқ этиш бўйича мураккабликлар юзага келди. 2017 йилда давлатимиз раҳбарининг илм аҳли билан учрашувидан сўнг олимларнинг жамиятдаги нуфузи бир қадар юксалди. Уларнинг яшаш ва ишлаш шароитини яхшилаш, маошини оширишга алоҳида эътибор қаратилди. Илм-фан соҳасини молиялаштириш тўрт қарра кўпайди. Илмий ходимларни моддий рағбатлантириш мақсадида уларнинг иш ҳақи уч баробар оширилди. Фан доктори ва фан номзодлари учун алоҳида устима белгиланди.

Ушша йили Инновация ривожланиш вазирлиги ташкил этилди. Бир қатор инновация марказлари, илмий кластер ва технопарклар фаолияти йўлга қўйилди. Узоқ тизимда фаолиятини тўхтатган қўлаб институтлар 2016-2017 йилларда қайта тикланди. Бугунги кун талабига жавоб берадиган илмий дароҳлар ташкил этилди. Айни пайтда Узоқ таълим тизимининг ортқ илмий-тадқиқот институтида турли соҳаларда илмий изланишлар олиб боришмоқда.

Ўтган йили 29 октябрда "Илм-фан ва инновация фаолият тўғрисида"ги қонуни қабул қилинди. Ушша ҳафта татбиқ этишнинг амалий платформасини яратиш мақсадида Фан ва технологиялар бўйича республика кенгаши ташкил этилди. Ушша платформани амалга ошириш мақсадида илм-фанни ҳамкорлик бўлими учун мўъайян шарт-шароитлар яратди.

Айни пайтда олиб борилаётган илмий изланишлар натижаси, албатта, кенг қамровли маълумот иқтисодиёти ривожига ўз хиссасини қўшиши лозим. Аммо кўп йиллар давомида илм аҳлининг ўзи яратган маълумоти бирор соҳа ёки тармоқда қўллаши жуда катта машаққат бўлиб келди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 14 июлдаги "Илмий ва илмий-техникавий фаолият натижаларини тижоратлаштириш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори мана шу йўлдаги барча тўсиқларни олиб ташлашда муҳим асос бўлди. Ушбу ҳужжатга мувофиқ ҳар бир илмий ходим ёки илмий-тадқиқот институтининг ўзи яратган илмий-ишланманни тижоратлаштириш мақсадида бирор қорхонага бериши учун имкон яратилди.

Илмий-тадқиқот институтилари, айниқса, табиий фанлар йўналишидаги илм дароҳлари фаолиятини ривожлантиришда тажриба-синнов базасини ташкил қилиш, ишланмалар натижаларини шу базаларда тўлиқ синновдан ўтказиш, уларнинг технологиясини яратиш ва тижоратлаштиришга олиб бориш керак. Ақс ҳолда, илмий ишланмалар самарадорлигини кўрсата олмайдди. Тўғри, илмий изланишларни соҳа ёки тармоқда қўриқ қилиш бўйича келишувлар олиб боришмоқда. Аммо бу мўлоқотлар бугунги кун талабига тўла жавоб беради, дейлмайман. Масалан, кимё фанининг ривожланиши фақат ўнгит билан болғик эмас. Кимё-биология фанининг озиқ-овқат сановати, фармацевтика, қишлоқ ҳўжалиги, геология ва бошқа қўлаб соҳаларда ўз ўрни бор. Ҳўзирги илм аҳли олдида турган вазифа ҳам шу — амалиётда ўз ўрнини топиш. Ақс шўқаданга мўъайян олутиларга эришмаш ва изланишларимиз орқали мамлакатимиз иқтисодиёти ривожига хисса қўшамиз.

Навирон завод вақилларини илмга кенг жалб қилиш мақсадида истеъдодлиларни аниқлаш, танлаш, тарбиялаш бўйича чора-тадбирлар кўришмоқда. Инновация ривожланиш вазирлиги ҳузурнда Ёшлар академияси ташкил этилган. Академия илмий фаолият билан шуғулланишга қўзиши юқори бўлган ёш тадқиқотчиларни

илм-фанга жалб қилиш, илмий тадқиқот фаолияти кўрсаткичлари ва ишланмалар натижаларининг жаҳон бозорида раёбатбардошлигини таъминлаш, мамлакат илм-фани салоҳиятини ошириш мақсадида кўзда тутилади. Ёш илму-чиларни докторантурага қабул қилиш кескин оширилди. Уларни уй-қой билан таъминлаш, пропоскага қўйиш каби масалалар ҳам ечилди. Энди ёшларимиз фикрини чағнатмай, катта илмий изланишлар қилиши мўкин.

яхшилаш учун махсус перепаратлар, тиббиётда янги оригинал дори воситаларини яратиш, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш ва бошқа қўлаб соҳаларда илмий ишлар олиб боришмоқда. Қишлоқ ҳўжалиги соҳасида мўъайян муаффақиятларга эришилди. Биринчи марта, шўрланган тупроқларнинг мелiorатив ҳолатини яхшилаш мақсадида шўрни ювиш самарадорлигини ошириш учун янги препарат яратилди ва ишлаб чиқаришга татбиқ этилди.

тўт томондан ўндан ортқ дори воситаси тиббий амалиётда қўллашмоқда.

Шўндай дори воситаларидан бири — гриппга қарши рутан препаратини яратишга эришилди. Айни пайтда Соглиқни салғаш вазирлиги рўйхатидан ўтган бу дори таблетка шаклида ишлаб чиқаришмоқда. Яқинда Эронга хайрия ёрдами сифатида 11 минг 750 та рутан препаратни қўнатилди. У бир пайтнинг ўзида инсоннинг иммуни тизимига таъсир этиб, вирусларга қарши курашиш қобилиятини оширади. Шу билан бирга, вирусни қилловлаш хўсусятига эга.

Герпес, хламидия инфекцияси, гепатит, ОИТСга қарши, қон тўхтатувчи, яра-ларни тез битириш хўсусятига эга қўлаб дори воситалари айни пайтда ишлаб чиқаришга татбиқ этилган. Улар тиббиётда қўллашмоқда.

Халқаро алоқаларни мустақамламадан туриб, илмий ривожлантириб бўлмайди. Бунинг учун зарур шарт-шароитлар яратилмоқда. Бутун дунё олимлари Хитой Фанлар академиясининг Шанхай тиббий материя институтида ўзи ақратиб олган биологик фаол бирикмалар скринингини амалга оширишга эришилди. Чўнки ушбу илмий муассасада биоскрининг ишлари жуда яқши йўлга қўйилган. Институтида эса биологик фаол табиий бирикмаларни ақратиб олиш ва уларни кимёвий модификациялаш орқали йўналтирилган фармакологик хўсусятлар бериш каби илмий изланишлар юқори даражада олиб борилади. Шу сабабли

Шанхай тиббий материя институти директори бошчилигида лаборатория мўдирлари институтимизга келиб, изланишларимиз билан танилиди. Улар биз билан ҳамкорлик қилиш истагини билдирди ва биз боранда мёлорандум қўлоқланди.

Айни пайтда Шанхай тиббий материя институтида ўзимиз олган биологик фаол бирикмалар скринингини амалга оширишимиз мўкин. Бир вақтнинг ўзида улар ҳам ходимларини юбориб, биз билан тажриба алмашмоқчи. Қолаверса, рутан препаратини рўйхатдан ўтказиб, ишлаб чиқариш ниғтида. Яқинда Инновация ривожланиш вазирлигининг Ўзбекистон — Хитой қўшма лоқиларини эълон қилди. Унда тўртта лоқид билан иштирок этилди. Бундай лоқидлар Россия, Туркия билан ҳамкорликда ҳам амалга оширилди. Бу илмий изланишлар ўзбек илм-фани тарақиётига муносиб хисса бўлиб қўшилади.

Яқинда Эронга хайрия ёрдами сифатида 11 минг 750 та рутан препарати қўнатилди. Бу препарат бир пайтнинг ўзида инсоннинг иммуни тизимига таъсир этиб, вирусларга қарши курашиш қобилиятини оширади. Шу билан бирга, вирусни қилловлаш хўсусятига эга.

Мелiorатив препаратлар илм аҳли

Бу йил Фанлар академияси институтиларига стажёр-тадқиқотчи сифатида епинидан эъид йит-қизини қабул қилди. Стажёр тадқиқотчи институтининг Президентимиз томонидан қайта тикланиши ёшларнинг илмга интилишини қўлаб-қувватлашда муҳим аҳамити каёб отади. Биорганик кимё институтининг асосий вазифаси ўсимлик, ҳайвонот оламида мавжуд биологик фаол бирикмаларнинг функциясини ўрганишдан иборат. Қишлоқ ҳўжалиги учун янги биостимулятор, ерининг мелiorатив ҳолатини

Яна бир ишланма ДАГ препарати бўлиб, қилғичи қишлоқ олимни и билан ишлаб бериш ҳосилдорлигини 10 центнер оширади. Қасалиққа, табиатда учрайдиган ҳар хил салбий ҳолатларга ўсимликни қидамли қилади. ДАГ препарати Сирдарёда "Бек кластер" қорхонасида кенг миёёса қўллашмоқда. Бундай мисолларни қўлаб келтириш мўкин.

Соглиқни салғаш тизимиде вирусга қарши дори воситаларини ишлаб чиқар боғисида ҳам изланишлар олиб борди. Ҳўзирги кунда инсти-

Gazetani yuklab olish (.pdf 3.25 mb)